

معاونت پژوهش و انتشارات جامع انقلاب اسلامی
Vice President For Research

راهنمای جامع پایان نامه نویسی - قسمت بیستم

ویراستاری چیست؟ چگونه یک متن را ویرایش کنیم؟

دسته بندی: آموزش آکادمیک

➤ ویراستاری چیست؟

هر متنی که نوشته می شود نیاز به ویراستاری دارد. فرقی نمی کند که مقاله ای برای ارسال به مجلات علمی می نویسد یا خواهان نوشتن مقاله ای برای پروژه درون کلاسی دانشگاهی هستید. در هر حال، هر زمانی که نوشته ای به رشته تحریر درمی آید، پای ویراستاری هم به میان است.

اگر نتوانید نوشته خود را بعد از اتمام به شکلی درست و اصولی ویراستاری کنید به دردمرغ خواهید افتاد. اما ویراستاری دقیقاً چیست و چه معنایی دارد؟ چگونه می توان به کمک آن، شأن و اعتبار مقاله و نوشته های خود را بالا برد؟ ویراستاری مقاله یا ویراستاری کتاب چگونه است؟ مقالات انگلیسی را چگونه باید ویراستاری کرد؟ با ما همراه باشید تا از چند و چون ویرایش برایتان بیشتر بگوییم.

➤ ویراستاری یعنی چه؟

حال که از اهمیت زیاد ویراستاری در آماده سازی متن های مختلف گفتیم، بد نیست که نگاهی هم به معنا و تعریف دقیقش داشته باشیم. اصلاً ویراستاری چیست؟ ویراستاری فرایندی است که طی آن، متن ها به حالت بهینه درمی آیند. این بهینه سازی از ابعاد و نقطه نظرهای مختلفی است. برای مثال، امکان دارد که متن با کم و زیاد کردن بخش هایی از آن به حالت مفیدتری دربیاید یا علائم نگارشی، نکات دستوری و املائی در آن تصحیح شود.

ویراستاری دارای ابعاد مختلفی است و متنی که نوشته می شود نیازمند اصلاحات در حوزه های

مختلفی به شرح زیر است:

- ویرایش محتوا؛
- بیان و لحن؛
- صحت و درستی حقایق موجود در متن؛
- نظم و آراستگی متن؛

○ نکات دستوری و قواعد؛

○ علائم نگارشی و املا؛

○ و

پس اگر می‌خواهید به ویراستاری مقاله بپردازید یا ویراستاری کتاب و هر محتوای دیگری را انجام بدهید باید با اصول ویرایش در بخش‌هایی که گفته شد کاملاً آشنا باشید.

➤ دسته‌بندی ویرایش چگونه است؟

گام‌های مختلف ویراستاری به دو دسته عمومی و ویژه تقسیم می‌شود.

در ویراستاری عمومی که مربوط به تمام متون است، ویراستار مقاله را به طور کلی بررسی می‌کند. هدف در این نوع ویرایش، این است که دستی به سر و روی متن کشیده شود و اجازه ندهید که هیچ‌گونه غلط‌های املائی، انشایی و محتوایی در آن وجود داشته باشد. اما ویراستاری ویژه کمی تخصصی‌تر است و در آن به بخش‌های تخصصی متن پرداخته می‌شود یعنی ویراستار نقشی علمی دارد و باید متن را از نقطه نظر محتوای صحیح و تخصصی به دقت بررسی کند.

➤ ویراستاری نیتو چیست؟

ویرایش نیتو به نوعی از ویراستاری گفته می‌شود که طی آن، متنی به زبان اصلی از سوی فردی که زبان مادری‌اش با زبان متن مشابه است، ویرایش می‌شود.

ویراستار نیتو با اشراف به زبانی که متن با آن نگارش شده است، امکان بروز خطا و اشتباهات مفهومی و دستوری را به صفر نزدیک می‌کند. لزوم کمک‌گرفتن از ویراستار نیتو به ویژه در زمانی مشخص می‌شود که بناست مقاله‌ای برای یک ژورنال علمی نوشته شود و ویراستاری متن انگلیسی نیاز به فردی متبحر دارد. ویراستاری مقالات علمی از سوی فردی که هم نیتو است و هم در زمینه تخصصی متن مقاله آگاهی دارد باعث می‌شود که مقاله سریعاً از سوی ژورنال‌ها پذیرفته شود البته به شرطی که متن هم از غنای علمی خوبی برخوردار باشد. چنین فردی، گزینه‌ای ایدئال برای ویراستاری متون است. ویراستاری مقالات از سوی ویراستار نیتو می‌تواند به کسانی که می‌خواهند آثارشان را برای پذیرش و چاپ مقاله در ژورنال‌های علمی بفرستند بسیار مفید واقع شود.

ویراستاری متن انگلیسی به شکل و شمائلی که افراد انگلیسی‌زبان انجام می‌دهند فقط از دست مترجم و ویراستاری نیتو برمی‌آید. پس فقط ویراستاری متن ترجمه شده نیست که از اهمیت برخوردار است بلکه هر متنی به هر زبانی که نوشته می‌شود نیاز به ساماندهی یا همان ویرایش دارد.

➤ مراحل ویراستاری چیست؟

برای شروع ویراستاری مقاله یا هر چیز دیگری باید مراحل و گام‌هایی را در نظر داشته باشید. در گام نخست باید کاری کنید که بعد از نوشتن متن، کمی از آن فاصله بگیرید. این کار باعث می‌شود تا بعد از بازگشت دوباره به سراغ متن‌تان با دیدی دقیق‌تر امکان رفع مشکلات مختلف آن را داشته باشید. نحوه ویراستاری به این صورت است که بعد از نگارش متن باید گام‌های زیر را طی کنید:

➤ فاصله‌گرفتن از متن

بعد از اینکه مقاله یا هر متن دیگری را نوشتید باید کمی به خودتان زمان بدهید تا بتوانید از دیدگاه فردی خارجی به متن نگاه کنید.

اگر بلافاصله به سراغ ویراستاری مقالات بروید، امکان دارد چون هنوز در بطن موضوع هستید و مغزتان با آن درگیر است، نتوانید به درستی به اشکالات موجود در آن پی ببرید. ویراستاری کتاب یا ویراستاری مقالات علمی و...، همگی نیاز به طی کردن این مرحله از کار دارند.

➤ چاپ کردن متن

متن مقاله یا هر نوشته دیگری را که به رشته تحریر درآورده‌اید، چاپ کنید تا فرایند ویرایش برایتان ساده‌تر شود.

خواندن متون از روی رایانه و وسایل الکترونیکی کمی دشوار است و می‌تواند دقت نگاهتان را در ویراستاری کتاب یا ویراستاری پایان نامه و... پایین بیاورد. البته این که دوست داشته باشید، متن را چاپ کنید یا خیر به خودتان بستگی دارد ولی توصیه ما این است که متن‌ها را برای ویرایش چاپ کنید تا راحت‌تر باشید.

➤ خواندن کلی متن

یکی دیگر از کارهای مهمی که در فرایند ویراستاری ترجمه یا هر متن دیگری باید در نظر داشت، خواندن کلی متن است. یعنی قبل از اینکه دست به کار شوید و شروع به ویرایش کنید باید حتماً متن را با نگاهی کلی، یک بار از ابتدا تا انتها بخوانید. این کار به شما کمک می‌کند تا دید دقیق‌تری نسبت به متن پیدا کنید.

➤ مرور و بازبینی متن

مرحله بعدی در انجام ویراستاری پایان نامه یا هر متن دیگری، این است که مرور و بازبینی بسیار دقیقی درباره متن انجام بدهید.

باید تمام تلاش به کار گرفته شود تا هیچ نکته‌ای از چشم دور نماند. مثلاً اگر بخشی از محتوای متن با بخش‌های دیگر همخوانی ندارد یا هر اشکالی که در متن دیده می‌شود، مشخص کنید و برای اصلاح آماده شوید. درستی محتوا و صحت و دقتی که باید در آن وجود داشته باشد در مرحله مرور و بازبینی به شدت مورد توجه قرار می‌گیرد. این موضوع در ویراستاری مقالات یا ویراستاری کتاب و هر اثر دیگری بسیار حیاتی است.

➤ توجه به ساختار متن

اگر می‌خواهید به ویراستاری مقالات علمی بپردازید یا ویراستاری کتاب را در دست دارید باید به ساختار و چینش بخش‌های مختلف آنها هم دقت زیادی داشته باشید.

مثلاً فرمت یا همان شکل مقالات علمی باید از سبک و سیاق خاصی پیروی کند. در ویراستاری کتاب هم باید قوانین مرتبط با آن را رعایت کنید. حتی اگر بهترین مقالات و متن‌ها را هم بنویسید اما اسلوب و ساختار متنی رایج را رعایت نکنید، احتمال دارد که از سوی داوران مجلات آکادمیک یا ناشران و... پس زده شوید.

➤ ویرایش جملات

بعد از طی کردن مراحل که گفته شد باید به سراغ ویرایش جملات بروید و آنها را به دقت بررسی کنید. در این مرحله از ویراستاری مقاله یا کتاب باید به لحن و افعال جملات دقت داشته باشید. مثلاً زمان افعال و لحن نگارش باید در تمام بخش‌های متن از انسجام برخوردار باشد. جملات دوپهلوی، حاوی ابهام و گیج‌کننده هم باید اصلاح شوند. جملات اضافی و نمونه‌هایی که هیچ کارکردی در متن ندارند هم باید حذف گردند.

➤ بررسی املا و نقاط فنی

درستی املا و عاری بودن متن از هر گونه غلط‌املائی از جمله نکات بسیار مهمی است که در ویراستاری مقاله فارسی یا ویراستاری مقاله انگلیسی و ... باید در نظر داشته باشید. بدون توجه به اصلاح و درستی نقاط فنی و املائی، متن تان بی‌اعتبار می‌شود.

➤ کمک‌گرفتن از دیگران

از دیگران بخواهید که با خواندن متن تان به شما کمک کنند تا اشکالات محتوایی یا فنی احتمالی، راحت‌تر پیدا شود. در این صورت است که می‌توانید متن را ساده‌تر اصلاح کنید. شاید خودتان به تنهایی متوجه ایراداتی نشوید که ریز و جزئی هستند یا به خاطر ارتباط زیادی که با متن داشته‌اید، متوجه آنها نشده‌اید. این کار هم در ویراستاری مقالات انگلیسی و هم ویراستاری مقاله فارسی و کتاب، به کمک‌تان می‌آید و باعث می‌شود تا دقیق‌تر اوضاع را بررسی کنید.

➤ خواندن نهایی و تمام

در مرحله آخر ویراستاری باید بار دیگر متن را بخوانید و ببینید که چه کرده‌اید و محصول نهایی تان چه از آب درآمده است. خواندن نهایی می‌تواند شما را مطمئن کند که کوتاهی در کار نیست و دیگر اشتباهی در متن وجود ندارد.

➤ ویراستاری انواع نوشته‌ها

آنچه تاکنون گفته شد، اصول کلی و گام‌هایی مقدماتی برای ویرایش هر نوشته‌ای است اما اجازه بدهید تا از ویرایش نوشته‌های مختلف به طور دقیق‌تر هم برایتان بگوییم. برای مثال ویراستاری مقالات علمی چگونه است؟ یا چطور باید به سراغ ویراستاری مقاله انگلیسی رفت؟ ویراستاری پایان‌نامه یا ویراستاری کتاب را چطور باید پیش برد؟ در ادامه به همه این موارد خواهیم پرداخت:

➤ ویراستاری مقالات علمی

حتی اگر بهترین و باکیفیت‌ترین محتوای علمی را هم تهیه و تولید کنید اما نتوانید به درستی و دقت دست به ویرایش بزنید، امکان اینکه در مجامع علمی با رشد و موفقیت روبه‌رو شوید بسیار اندک خواهد بود. اگر می‌خواهید که داوران ژورنال‌های علمی مقالات تان را بپذیرند و در سطحی استاندارد کارتان را ارائه کنید باید حتماً به دنبال این باشید که ویراستاری مقالات علمی را به خوبی پیش ببرید.

➤ این نکات را به دقت مورد توجه قرار دهید:

- مختصر و مفید بنویسید و از تکرار در جملات تان بپرهیزید.
- ساده‌نویسی همیشه راهی مناسب برای انتقال بهتر مفاهیم به مخاطبان است.
- دوری از ابهام و جملات چندپهلوی می‌تواند برگ برنده تان باشد.
- خودانتقادی را فراموش نکنید و با دیدی انتقادی به بخش‌های مختلف مقاله تان نگاه بیندازید. روی بخش نتایج حساس باشید و از خود بپرسید که دستاوردهایتان کافی و درست هستند یا خیر.

➤ در ادامه فرایند ویراستاری مقالات لازم است تا نکات دیگری را هم به کار بگیرید. پس از

خود بپرسید:

- عنوان مقاله گیرا و جذاب است؟
 - آیا در مقاله مرز تحقیقات شما و تحقیقات قبلی مشخص است؟
 - در بخش نتیجه‌گیری به پرسش‌هایی که برای مقاله تان مطرح کرده‌اید به درستی پاسخ داده‌اید؟
 - جداول و نمودارهایتان درست هستند و اطلاعات را به خوبی منعکس می‌کنند؟
 - آیا لحن و ساختار مقاله در جملات مختلف دارای انسجام و هماهنگی است؟
- متن را از نظر فنی و رعایت نکاتی مانند دستورزبان و علائم نگارشی به خوبی چک کنید و از نظر تخصصی و محتوایی هم حسابی همه چیز را کنترل کنید.

➤ ویراستاری متن و مقاله انگلیسی

برای اینکه مقالات علمی خود را برای ژورنال‌های علمی بین‌المللی ارسال کنید، نیاز به نگارش به زبان انگلیسی دارید. این نگارش باید به حدی قوی و استاندارد باشد که متن نهایی تان برای خوانندگان در سراسر دنیا قابل قبول باشد.

برای نگارش مقالات به زبان انگلیسی باید به این زبان تسلط خوبی داشته باشید و علاوه بر آن، بعد از نگارش مقالات بتوانید آن را به درستی ویرایش کنید. یعنی با مرور مطالب ببینید که مفهوم را به زبان انگلیسی به خوبی می‌رسانید و محتوا از نظر معنا مشکلی ندارد و علاوه بر آن، نیاز است تا دستور زبان انگلیسی و علائم و قواعد نگارشی آن را هم به درستی رعایت کنید.

➤ مراحل ویراستاری متن و مقاله انگلیسی

- خواندن مجدد متن نگارش شده و رفع اشکالات نگارشی و املایی؛
- ویرایش محتوایی و مفاهیم برای قابل فهم بودن آن برای مخاطبان مختلف؛

○ بررسی تطبیق متن ترجمه‌شده با متن به زبان اصلی.

➤ ویراستاری پایان نامه

ویراستاری پایان نامه از مهم‌ترین کارهایی است که باید حتما در طول آماده‌سازی آن برای تحویل انجام بدهید. بدون ویرایش پایان نامه نمی‌توانید مطمئن باشید که متنی صحیح و معتبر نوشته‌اید. کافی است در بخشی از کارتان اشتباهی وجود داشته باشد. در این صورت، تمام اعتبار علمی‌تان زیر سوال می‌رود و به راحتی نمره‌تان هم کم می‌شود و تحت‌الشعاع اشتباهات‌تان قرار می‌گیرد. در ویراستاری پایان نامه هم می‌توانید از کمک افراد و مجموعه‌های متخصص در این حوزه کمک بگیرید.

➤ مراحل ویراستاری پایان نامه به شرح زیر است:

ویرایش ظاهری

هر پایان نامه باید از نظر ظاهری مطابق دستورالعمل دانشگاه تدوین شده باشد و علاوه بر آن دارای چیدمان و صفحه‌آرایی درستی باشد. این فرایند وقت‌گیر است و احتمالا برای دانشجویی که به شدت در حال تلاش برای آماده‌کردن خود برای جلسه دفاع است، کمی دشوار خواهد بود که به ویرایش ظاهری و ساختاری پایان نامه‌اش هم بپردازد.

بنابراین لازم است از همان ابتدا متن را با دقت ویژه نگارش کرده و ویراستاری را نیز مرحله به مرحله انجام دهید.

ویراستاری فنی

ویراستاری فنی هم بخش دیگری از کار ویرایش پایان‌نامه است که باید به آن رسیدگی کنید. اصلاحات نگارشی متن پایان‌نامه و برطرف کردن غلط‌های املائی از جمله کارهایی است که در زمینه ویراستاری فنی انجام می‌شود. اگر متن پایان‌نامه‌تان حاوی غلط‌های املائی باشد، حتی در صورتی که بهترین محتوای علمی را هم آماده کرده باشید، اعتبارتان به شدت زیر سوال خواهد رفت. پس به ویراستاری فنی دقت کنید.

ویراستاری تخصصی

یکی دیگر از اموری که باید حتما در ویراستاری پایان‌نامه در نظر داشته باشید، بررسی روان بودن متن و انتقال درست مفاهیم از طریق انتخاب جملات و عبارات مناسب است. پس تلاش کنید تا متن‌تان از روانی و گویایی خوبی برخوردار باشد. بعد از اینکه ابعاد فنی و ظاهری را به خوبی بررسی کردید حتما به این فکر باشید که مجدداً متن را ویرایش کنید و آن را به طور کامل بی‌اشتباه و صیقل‌خورده نمایید.

ویراستاری کتاب

ویراستاری کتاب هم فرایند بسیار مهم و حائز اهمیت است. اگر کتابی ویرایش‌نشده روانه بازار شود، متن از سوی خوانندگان و جامعه متخصص پس زده می‌شود. کسی حاضر نخواهد شد به کتابی توجه کند که به اندازه

کافی صیقل نخورده، علائم نگارشی آن درست نیستند و انسجام کافی ندارد. در ویرایش کتاب هم نیاز است تا ویرایش از نقطه نظر فنی، تخصصی و محتوایی انجام شود.

اگر کتابی ترجمه از زبانی دیگر است، نقش ویراستار در آن پررنگ تر هم خواهد بود. علت این است که ویراستار باید به تطابق جملات ترجمه کتاب با جملات اصلی متن کاملاً دقت کند و وفاداری متن را هم حفظ نماید. برای این کار نیاز به داشتن تخصص در دو حوزه زبان مبدأ و مقصد وجود دارد. ویراستاری کتاب بسته به نوع آن، حجمش و موضوعی که دارد دارای هزینه‌های مختلفی است. پس نمی‌توان به طور کلی هزینه ویراستاری کتاب را عنوان کرد.

رجوع به متخصصان ویراستاری برای ویرایش هر محتوایی بسیار ضروری است. متنی که ویرایش نشده است به درستی با مخاطب خود ارتباط برقرار نمی‌کند. اگر نتوانید به طوری گویا و روان مفاهیم مورد نظرتان را به مخاطب منتقل کنید، هیچ استقبالی از کتاب، مقاله، پایان‌نامه و... نخواهد شد.

ضمن اینکه ویراستاری در لایه‌های زیرین خود، نوعی احترام قائل شدن برای مخاطبان هم هست. پس اگر کسی اثری را بدون ویراستاری راهی نگاه مخاطبان کند یعنی در درجه نخست کارش را ناقص انجام داده است و در درجات بعدی برای مخاطبان خود ارزش و احترام کافی قائل نشده است.

اگر به دنبال رسیدن به موفقیت در دنیای تولید محتوا هستید باید حتماً به ویراستاری توجه کنید. ویراستاری، هنر صیقل دادن متون است و کسانی در آن موفق می‌شوند که هم به روانی و گویا بودن مفاهیم و محتوای هر اثر واقفند و هم از نظر فنی و ظاهری به‌خوبی می‌توانند هر نوشته را تصحیح کنند.